

Jordi Martí

Les ciutats i el cine: Budapest

La Història, parafrasejant més o menys George Steiner, sempre ha passat pels carrers de Budapest arrossegant-ho tot al seu pas, persones, edificis, esperances i records, com les aigües del Danubi quan els déus centreeuropeus, irats, decideixen que plogui més del compte. Budapest ha sofert tres grans destruccions des del segle XVI, quan encara Buda i Pest eren dues ciutats diferents, separades per la presència imponent del riu. El 1541 Solimà el Magnífic ocupa Buda i reconverteix la seva arquitectura al gust otomà. El

1686 les tropes austríaques conquereixen novament la ciutat i tornen a fer el mateix que els turcs: destruir quasi tots els edificis musulmans. El 1944, quan els nazis abandonen la ciutat, dinamiten tots els ponts sobre el Danubi i la major part dels edificis emblemàtics. Alliberats finalment del terror nazi, els habitants de la ciutat varen haver de patir la dominació dels soviètics. Quan, el 1954, els hongaresos intentaren agafar el timó del seu propi futur, varen sofrir la invasió dels tancs del pacte de Varsòvia i la imposició d'un govern estalinista. Les ferides d'aquesta boja cavalcada

de la història són ben visibles encara als carrers de la ciutat, a la major part del edificis històrics, que no en són, d'històrics, perquè varen haver de ser reconstruïts fa 20 o 30 anys, i al caràcter marcadament malencòlic dels seus habitants. Un context històric gens favorable al desenvolupament normal d'una cinematografia nacional, ja que, més que qualsevol altra manifestació artística, el cine necessita la infraestructura d'una indústria que el faci viable, una infraestructura difícil de mantenir a un país que de forma tan directa ha sofert els cataclismes de la Història recent.

Durant el període anterior al 1945, quan Budapest era una de les ciutats més belles de Centre-europa, amb una estructura urbana de bulevards i palaus similar a París, la producció cinematogràfica va tenir un paper purament testimonial.

Durant el període anterior al 1945, quan Budapest era una de les ciutats més belles de Centre-europa, amb una estructura urbana de bulevards i palaus similar a París, la producció cinematogràfica va tenir un paper purament testimonial. L'escassa producció de pel·lícules s'explica per la proximitat de Viena i Berlín, que amb una indústria cinematogràfica molt més potent, constituïen dos pols d'atracció envers els directors i actors hongaresos, que emigraren a aquestes dues ciutats, moltes vegades com una primera passa abans d'instal·lar-se definitiva-

ment a Londres o Hollywood. Aquest és el cas dels germans Korda, de Emeric Pressburger o de l'actor Bela Lugosi.

Bela Lugosi, que s'havia format com a actor al Teatre Nacional de Budapest, va emigrar el 1919 a Viena i Berlín, on va treballar a les ordres de Murnau, entre d'altres. El 1921 viatja a Nova York, on aconseguí el major èxit de la seva carrera el 1929 quan interpreta a Broadway la versió teatral del *Dràcula* de Bram Stoker. El 1931 filmarà la versió cinematogràfica de Tod Browning, amb una repercussió tan gran que Lugosi quedarà ja encasellat a papers de terror, fins a la seva mort, morfinòman i arruïnat, el 1956. Una excepció va ser el seu paper a la comèdia *Ninotchka* (1939) d'Ernst Lubitch, junt amb Greta Garbo, una actriu que, com Lugosi, no semblava d'entrada apropiada per un sol còmic. Però a les ordres de l'extraordinari geni de la comèdia que era Lubitch tots dos se'n varen desfer prou bé.

Emeric Pressburger, que va assolir un cert ressò com a escriptor al seu Budapest natal —firmant alguns llibres amb el seu germà Giorgio—, va associar-se, després d'instal·lar-se a Londres, amb el director Michael Powell. Aquest duet filmarà algunes de les pel·lícules mítiques de la cinematografia anglesa, com *El espía negro* (1939), *Los invasores* (1941), *Narciso negro* (1947), *Las zapatillas rojas* (1948) o *Los cuentos de Hoffman* (1951). Les pel·lícules de Powell i Pressburger han patit fins fa poc el desprestigi d'una bona part de la crítica que, carregada de prejudicis, considerava massa infantil la seva fantasia i el seu lirisme optimista. Ara sembla que alguns estudis recents recla-

men una major atenció envers elles.

Alexander Korda —així com el seu germà Zoltan, encara que en un grau menor— va desenvolupar tota la seva carrera cinematogràfica a Londres, primer com a director, amb pel·lícules mítiques com *La vida privada de Enrique VIII* (1933) dirigint un Charles Laughton en el millor moment de la seva carrera, i, després, com a productor, amb films tan inevitables a qualsevol història de la cinematografia mundial, com *El tercer hombre* (1949), escrita per Graham Greene i dirigida per Carol Reed, pel·lícula de la qual ja n'hem parlat amb més extensió al capítol dedicat a Viena (*Temps Moderns*, núm. 79).

L'època comunista, amb una producció estatal de films propagandístics, dirigits ideològicament, no va ajudar al desenvolupament d'una cinematografia important a Hongria. L'Estudi Bela Balász, creat l'any 1958, va ser una excepció, ja que permetia als joves cineastes la recerca de noves formes d'expressió al marge del realisme socialista oficial. D'aquí varen sorgir la major part dels directors que, durant la dècada dels 80, formaren l'anomenada Escola de Budapest: Márta Mészáros (*Diario íntimo* i *Diario de mis amores*), Károly Makk (*La elección de Hanna B.*, premiada a Cannes el 1982), Pál Sándor (*Miss Arizona*) i, sobretot, István Szabó.

La major repercussió internacional del cine de Szabó es deu a la concessió de l'Oscar a la millor pel·lícula de parla no anglesa al seu film *Mephisto*, extraordinària recreació de la novel·la homònima de Klaus Mann, sobre un actor —protagonitzat de forma supèrba per Klaus M. Brandauer— que pacta amb el nazisme a canvi de fama i reconeixement social. *Mephisto* era la primera part d'una trilogia que, amb el mateix equip, István Szabó va anar rodant en anys successius: *El coronel Redl* i, finalment, *Hanusen, el adivino*. Les pel·lícules posteriors de Szabó, generalment coproduccions amb altres països, no han fet més que confirmar l'extraordinari interès d'un director i d'una cinematografia, l'hongaresa, que s'hauria de tenir més en compte. ■

